

מהדורת פרידמן

ספר פלא יועץ המבואר

הדור אתם ראו בהגלות נגלות כתב איש, רבי שנה ופירש איזוהי דרך ישרה לדעת חכמה ומוסר דברים היוצאים מן הלב נכנסים דברים המצודקים. באמת אמרו הפותח פתח טוב איזה דרך ישכון אור ודרך חיים תוכח"ות מוסר דמוכח ליה במילי דשמיא הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים.

דברי הכל מקודש פעולת צדיק גברא דחביב מורה צדק דק"ק סליסטרה יע"א הד"ר היא החכם השלם הדיין המצויין רב חיליה המתחסד עם קונו

כמהר"ר אליעזר פאפו נר"ו ב' יצחק נ"ע

להורות נתן מוסר השכל על סדר א"ב ערבים לכל שומעם והם מחושקים. ידי האמ"ורי מדי דברי משום פרסומי את האיש ואת שיחו נחבא אל הכלים יסתר איש במסתרים אפילו בחדרי חדרים מתוך שהיה ענותן זאת היתה לי מתוך חבתן להשתדל בכל עוז להדפוס הד"ר א' ולהגות"ת בו דברים ככתבן עמקן ורומן ראויים הדברים למי שאמרן כל חיך שטועמו חכו ממתקים.

(שער דפו"ר תקפ"ד)

מהדורה חדשה מפוארת, מאירת עינים, מוגהת בהגדה מדויקת ומתוקנת, נוספו אלפי מראי מקומות וציורים, נפתחו ראשי תיבות וקיצורים, הקטעים חולקו לפסקאות קצרות, נוספו סימני פיסוק וניקוד, בתוספת כותרות משנה, והערות ביאור עם ציונים והשוואות לדברי

ז"ל בס"ד על ידי מכון "אור לישרים" ירושלים - נהריה
שע"י ישיבת אביר יעקב "אור מאיר ושמחה" נהריה
שנת תשס"ה לפ"ק

פלא יועץ המבואר

להחכם הקדמון רבי אליעזר פאפו ז"ע א

יוצא לאור על ידי
מוסדות אביר יעקב נהריה
מכון אור לישרים ירושלים
בראשות הרב שלמה אביחצירא שליט"א

עורך ראשי
הרב מנחם מנדל פומרניץ

מבקר אחראי עורך אחראי
הרב אהרן פישר הרב זושא דינקלס

עורכים ומבקרים

הרב יעקב זייבלד	הרב נתנאל וולנר
הרב הלל טאבק	הרב יחיאל אורבך
הרב משה סגל	הרב משה אושפיזאי
הרב אברהם קליין	הרב שמואל אירנשטיין
הרב משה רובין	הרב יהושע בליזינסקי
הרב מנחם שוירץ	הרב יצחק גרפינקל

פרקי תולדות: הרב יהושע זילברברג

מפתחות: הרב שמואל דרברמדיק

עימוד: גויל

נסדר ע"י ממלכת התורה "עוז והדר"
בנשיאות הגאון הצדיק רבי יהושע לייפער שליט"א
אב"ד "באר משה" מאנסי

הפצה והזמנות: 'היכלי תורה'

באירופה:	באר"ב:	בארץ ישראל:
tel. 44-191-430-0333	tel. (718) 437-0054	טל. 02-9924603
fax. 44-191-430-0555	fax. (718) 437-5314	פקס. 03-5435884

כל הזכויות שמורות

לישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה נהריה
רח' אביר יעקב 27
נהריה

הואיל ומושקע במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית או אחסנה במחשב או מאגר כל שהוא כל חלק מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס ובהוספות. הספר נמכר רק על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

נדפס בארץ ישראל
על נייר חו"ל
שאין בו חשש חילול שבת

Printed in E. Israel

הארות והערות יתקבלו בברכה
מכון אור לישרים
רח' יוסף חכמי 30 ירושלים
פקס: 03-5423180
office@oz-vehadar.com

אות א'

אהבה להקדוש ברוך הוא

גודל מעלת מצות אהבת השי"ת

אהבה להקדוש ברוך הוא ואינן מדה טובה הימנה, פי ממנה נמשך כל עבודת ה' ותפרוץ וכל הידידות. ואיננו דומה עובד מאהבה לעובד מיראה^א. וכבר הרב ספר הנבירה (ט"ז מלאר)^ד העמיק, הרחיב והאריך לבאר שרש האהבה והיראה בטוב טעם ודעת, 'דברי פי חכם חן' (קהל י"ג), אשרי אדם שוקד על דבריו. ולרל המלאכה אשר לפני אבוא בקצרה ואכתב קצת הערות

לעצמי ולאנשים אשר בגילי, כפי אשר למדתי מדברי הספר הנ"ל ושאר ספרים אשר ראתה עיני להיות לזכרון בין עיני, וה' אלקים יעזר לי על דבר כבוד שמו:

אהבת השי"ת מצוה תמידית במחשבה

והנה אהבה להקדוש ברוך הוא והיא אחת מתרי"ג מצות, והיא מצוה תדירית, אשר ביד האדם לקיימה בכל עת ובכל רגע על

ביאורים

א. שהעובד מאהבה גדול הרבה יותר מן העובד מיראה. ב. להרה"ק רבי פנחס אליהו הורוביץ זי"ע. ג. ע"פ הכתוב בבראשית (לג ט). ד. הדומים לי בדרגתי. ה. ע"פ הכתוב בשמות (יג ט). ו. ע"פ הכתוב בתהלים (עט ט). ז. מצוה מצויה שניתן

ציונים

וברמב"ם (מסנה פ"ה ה"ב): אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקלות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרכה דעתן ויעבדו מאהבה.

והוא **אחת מתרי"ג מצוות**. בספר המצוות לרמב"ם (מ"ע ג): והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג, וזאת היא האהבה המחוייבת.

והוא **מצוה תדירית**. ראה בספר החינוך (הקדמה): ששה מצוות מהן שחיובן תמידי, לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו, ואלו הן, א. להאמין בשם. ב. שלא להאמין זולתו. ג. לייחדו. ד. לאהבה אותו. ה. ליראה אותו. ו. שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים. סימנם 'שש ערי מקלט תהיינה לכם' (נמדנר לה יג).

והוא שם (מנה מס): מצות אהבת ה' וכו' נוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר על זה וקובע מחשבותיו בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג בהם לבד, או להשיג כבוד העולם הזה הכואב להגדיל שמו, לא לכוונה להטיב לטובים ולחזק ידי ישרים, ביטל

ואין מדה טובה הימנה. ברמב"ם (מסנה פ"ה ה"ב): העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה, ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד, ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך הוא אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה, והיא המעלה שצונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה, שנאמר (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלהיך', ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה. ובארחות צדיקים (סנה סנה): האהבה כוללת מעשים רבים יותר מכל המידות. ובעת שישים האדם אהבתו לרעה, אין מידה רעה בכל המידות כמות. וכשישים האדם אהבתו לטובה, היא למעלה מכל המידות, כדכתיב 'ואהבת את ה' אלהיך', ואין מעלה בעבודת הבורא יותר ממי שעובד מאהבה וכו'. יעזוב אדם כל האהבות וידבק באהבת הבורא ברוך הוא. ואהבת ה' ברוך הוא היא תכלית כל התכונות וסוף כל המעלות במדריגות כל אנשי העבודה, ונדרות הנפשות מאנשי החסד והנביאים והפרושים היא סופן, אין למעלה הימנה וכו'.

והוא **דומה עובד מאהבה לעובד מיראה**. בגמרא (סנה סנה): מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה, איכא הא דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, שזה תלוי לאלף דור, וזה תלוי לאלפים דור, הכא כתיב (שמות כ ו) 'אלאפים לאהבי ולשומרי מצותי', והתם כתיב (דברים ט ו) 'ולשומרי מצותי לאלף דור'.

ידי זכירה, והיא מתקיימת במחשבה והרהור בלבד, כי כאשר יתן אל לבו שראוי לאהב את ה' אהבה עזה, הרי זה מקיים מצוה רבה.^ט

גנות המחשבות הרעות

והנה אלו המצות שמתקיימות במחשבה לבד הם נקל לקיים, שהרי האדם אינו יכול לעמוד בלתי מחשבה אפילו רגע, ואם חושב

במחשבות זרות והרהורים רעים במקום לחשב באהבת האל יתברך ויראתו וכדומה, אין זה פי אם רע לב, שעוזב מקור מים חיים לחצב בורות נשפירים, ובמקום שייכול לעשות מצוה, שנוטל עליה שחר, פתאים עברו ונענשו. ולכן ראוי לאדם להתחזק ברב עז ותעצמות ויולהרחיק כל המחשבות זרות והרהורים רעים, ולחשב מחשבות קדושות ויאפלו ברכוא ושוב.

ביאורים

הכתוב במשלי (כ ג). במקום לקיים בזמן זה מצוה בהרהורים טובים ומחשבות טובות, חוטא בהרהורים אסורים ומחשבות רעות. **יג.** ע"פ הכתוב ביהושע (ו ט). כלומר, אף במחשבה מועטה לרגע קט.

לקיימה תמיד ואינה תלויה בזמן מסוים. **ח.** גם בלא שום מעשה בפועל. **ט.** מקיים בכך מצוה גדולה וחשובה מאוד. **י.** לא יתכן שהאדם לא יחשוב מאומה, אלא בהכרח חושב במוחו דבר מה. **יא.** ע"פ הכתוב בירמיה (נ י). **יב.** ע"פ

ציונים

בהיכל חס ושלום, ולא זו בלבד אלא אפילו להיות מפנה לבו לבטלה אסור, כדרשו חז"ל בפסוק (ויקרא יט ד) 'אל תפנו אל האילים' אל תפנו אל מדעתכם (שם קמט). ומטעם זה אסור להסתכל בדיוקנאות משום שמפנה אל מדעתו, ומנה נלמד לכל מיני שחוק וקלות ראש שאסורים מאי טעמא כמפרש בספרים. ולא די בזכירת ה', אלא צריך לדבקה בו בחשק ואהבה רשפי אש שלהבת יה, וזו עבודה קשה ובפרט לנו שהחמר העכור ובטול הטהרה וטמאת ארץ העכו"ם ותקף גלות גוף ונפש ורב טרדותינו במקרי הזמן הן הנה היו בעוכרינו, וגם חטאתינו מונעים הטוב ממנו, אבל על כל פנים חיובא רמא עלן להתחזק בכל עז לדחות מעלינו כל מיני מחשבות זרות והרהורים רעים בשתי ידים ולבו למו אב יצעק ויאמר 'הצילני מטיט ואל אטבעה' (מחליט טט טו). 'לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי' (שם נא יג). 'השיבה לי ששון ישעך' וכו' (שם פסוק יד). וישתדל בכל כחו בכל עת ובכל רגע להחליף את ההרהורים זרים ומחשבות רעות רע בטוב, ואם לא יוכל לבו לעמוד נגד יצרו לפניו יקרא שייסענו ויאמר בפה מלא בקול רעש, סעפים שנאתי (שם קט קיג). וכנהנה פסוקים ותחנונים ידבר, וה' יהיה בעזרו להצילו מיצרו ויוכל לדבק ביוצרו.

ועוד כתב (עין טז דעת): אפילו אם יהיה עליו טרדות הרבה ורעות רבות יותר מרעות איוב, שאל יטרידם שום דבר מעבודת השי"ת, כדכתיב 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך', ופירשו רז"ל (נחמס נד). אפי' נוטל את נפשך.

ויו אפילו ברצוא ושוב. ראה מה שכתב רבינו (עין סס דעת): זה כלל גדול לענין היהירות, שאל יסיח דעתו מכל הדברים שהם חובת הגוף וחובת הלבבות. ואם אירע שהסיח דעתו, כשיזכור צור קדשו ישוב ירחמו יאחזו ולא ירפנו, ככה יעשה אפילו ברצוא ושוב, יזכור מה חובתו וימהר לעשות אותו. **ועוד** כתב (עין ענוה ט): דרחמנא לבא בעי זה כלל גדול בתורה ובעבודת השי"ת, ויצר סמוך יושב בין מפתחי הלב ומפנה לבנו לבטלה, ואפי' בשעת עבודתנו לבנו הולך חשכים במחשבות זרות והרהורים רעים, באופן שאין עבודתנו עבודה שלימה. והאיש הירא את ה' לו בכת יגבר, ליחד לבבו אפי' ברצוא ושוב ליראה ולאהבה את ה' הנכבד והנורא ולדבקה בו

עשה זה ועונשו גדול. וזאת מן המצות התמידיות על האדם ומוטלות עליו לעולם.

ובחרדים (הקדמה למצות): ויש מצוות שחיובן בלא סיבה וגם חיובן תמיד ולא יפסקו מן האדם אפילו רגע אחד בכל ימיו ואלו הן: א) להאמין במציאות השם והשגחתו ויכולתו. ב) להאמין שהוא אחד. ג) ליראה ממנו. ד) לאהבו. ה) ולדבקה בו. ו) לזכרו תמיד.

ובדברי רבינו (עין כליל יופי): ששה מצות תדיריות ולא יפסקו מן האדם אפילו רגע א' בכל ימיו ואלו הן: א) להאמין ולחשוב במציאות ה' והשגחתו פרטית ותוקף יכולתו. ב) להאמין שהוא אחד יחיד ומיוחד ואין זולתו. ג) לאהבו אהבה עזה בכל לב ובכל נפש ובכל מאודו. ד) ליראה ממנו ויראה גדולה בגין דאיהו רב ושלטי עיקרא ושרשא דכל עלמין וכולא קמיה כלא. ה) לדבקה בו. ו) לזכור את ה' תמיד. ויש ד' מצות לא תעשה תדיריות: א) שלא לעלות על לב שיש אלוה זולתי השי"ת. ב) השמר לך פן תשכח את ה'. ג) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ד) שלא להתגאות ולא ירים לבבו אלא תמיד יהא לבו שפל כאזוב.

וראה עוד ברמב"ם (משנה פ"י ה"ג): וכיצד היא האהבה הראויה, הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד, כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו 'בכל לבבך ובכל נפשך' (דברים ו ט).

ובדברי רבינו (עין אמונה): והנה גם מצות אלו להאמין במציאות ה' ולהאמין בהשגחתו הם ממנין תרי"ג מצות והם מצות תדיריות שייכול לקיימן בכל עת ובכל רגע ע"י זכירה לבד. **וה' להרחיק כל המחשבות זרות והרהורים רעים.** ראה מה שכתב רבינו (עין נר נצח): כתיב (מחליט נד ג-ד) 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר לבב'. ופרוש 'בר לבב' שלא יחשב בלבו לחשב מחשבות רעות ואסורות ובפרט בשעת התפלה ותלמוד תורה, כי הלב הוא היכל המלך, ואם מכניס בו מחשבות אסורות הרי זה כמכניס צלם

אני חייב לשמע בקולו, לא אוכל להשיב פניו ריקם, כי הרבה אני חייב לו. ואם חבירו הצילו מאיזה חלי או כאב גדול או מאיזה מום כבד וחסרון איבר, יגדל אהבתו אליו. ואם הצילו ממות לחיים, יגדל אהבתו יותר ויותר. וכזאת וכזאת כמה מדרגות יש לאהבה, גבה מעל גבה יא.

אהבת השי"ת קל וחומר מאהבת בשר ודם

המטיב לו

ועל אחת כמה וכמה אהבה כפולה ומכפלת ראוי לאהב את הבורא, אשר כל הטובות שפעולם הן הבאות בידי שמים, הן הבאות בידי אדם, כלם הם ממנו יתברך, כי הוא הנותן בלב ברואיו להטיב אלו עם אלו, ויוהרבה שלוחים למקום יי:

ויתכף שזוכר אשר לא טוב עושה, שחושב מחשבות זרות, יצטער ויבכר לו וידבק בקונו כאשר יוכל י:

אהבה מחמת עצמו למיטיב עמו

והנה שני מיני אהבה הן. ויהאחת, אהבה מחמת עצמו, כי יתן אל לבו, כי דרך גבר לאהב את איש אשר יראה הנאה ממנו, אפלו הנאה מועטת, וכל שפן אם היא הנאה מרבה, וכל שפן אם נותן לו כל פרנסתו ודי מחסרו וגומל עמו חסדים טובים, אמר יאמר, כמה אשלים לאיש הלזה, אשר עשה עמי חסד ומתנת חנם. אלו אחיה אלף שנים, לא אוכל שלם תודות לוי. אם ישלחני למרחקים בחצי הלילה,

ביאורים

אלף שנים לא אוכל להשיב לו כגמולו. **כ.** לא אוכל לסרב לו. **כא.** יש דרגות רבות שכל אחת גבוהה מקודמתה. **כב.** כל הטובות שיש לאדם באות לו מאת השי"ת. **כג.** גם טובה שבאה לידו על ידי אדם אחר, השי"ת שלחו להטיב עמו.

ציונים

והאחת. ראה בשל"ה (צעורה מאמרים מאמר ג-ז): וכן האהבה שהיא מצד החסד, כי כל אהבת חסד, החלק החיצוני ממנה הוא שאדם אוהב את המקום מצד הצלחתו, כשרואה את עצמו מוצלח בכל עניניו, יגזור אומר ויקום לו, לא תמעד אשוריו, בראות את עצמו אשר כל אשר יעשה יצליח משום תשוקת אהבתו בבוראו. או לפעמים עובד את השם כדי שיהיה אהוב בעיני השם, וישפיע לו רב טוב להיות לו עושר וכבוד וبنים ובני בנים, זהו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, וגם לענין יראה מסיים (אבות פ"א מ"ג) ויהא מורא שמים עליכם. הנה עבודת האהבה שהזכרתי היא עבודת חוץ, אף על פי שהיא דרך ומבוא לבא לידי אהבה הפנימית, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, מכל מקום זו האהבה אינה מגעת אלא עד לשמים, מה שאין כן האהבה הפנימית שהיא החסד באמת מעל השמים.

והרבה שלוחים למקום. ראה בארחות צדיקים (שער השמחה): וצריך שיבטח בשם יתברך שיצליחו בעסקיו ולא יבטח על מלאכתו ועסקיו, אך יחשוב אשר מלאכתו ועסקיו הם דרך לפרנסתו מאת ה' יתברך. כמו אדם הבוקע עצים בגרון, אף על פי שהגרון חותך העץ, אין הכח בא מן הברזל, אלא מן האיש הבוקע בברזל לחתוך בו העץ. ואדם שיש לו מלאכה או איזה עסק שיהיה שמפרנס בו בני ביתו, לא יחשוב, לולא המלאכה ההיא היה הולך לאבדון. אך יבטח בבורא יתברך, ויחשוב אם לא היה ענין זה העסק שעוסק בו, הבורא יתברך ממציא לו פרנסתו בענין אחר, כי כל מעשי ידיו וצרכיו בידי האל הם, והרבה שלוחים למקום.

יד. מיר כשישים לב שחושב מחשבות רעות, יסיח דעתו מהן ויחשוב מחשבות טובות. **טו.** אהבה טבעית המתעוררת מצד טבע לב האדם. **טז.** ע"פ הכתוב במשלי (ל יט). דרכו של אדם. **יז.** טבע האדם לאהוב את מי שמיטיב לו וגומל עמו חסד. **יח.** כיצד אוכל לשלם לו על חסדו הרב. **יט.** גם לו אחיה

ולעובדו בלבב שלם עבודה שלימה עבודה תמה, וילחם עם יצור על זה כאיש מלחמות כאשר נלחם האיש הישראלי לבלתי רצות ונאוף וגונב.

והתכף שזוכר אשר לא טוב עושה. ראה מה שכתב רבינו (עקן מהשנה): לפי מה שחושב האדם ממשין עליו, אם דברים שבקדושה ממשין עליו קדושה, ואם הרהורים רעים ממשין עליו טומאה ומטמא נפשו, ואל המקום שחושב, שם הוא מנת חלקו. הנה כי כן ראוי לאדם להתחזק ברוב עוז ותעצומת, לחשוב מחשבות טהורות, דברים המביאים את האדם ליראה ולאהבה את ה' הנכבד והנורא ולדבקה בו ולאחוז בענוה ובשפלות ובשאר מדות טובות וישרות, ולחשוב ברוממות השי"ת כי גבוה מעל גבוה ולגדלותו אין חקר, ככה יעשה תדיר לקיים מה שאמרה תורה 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וכו'. ובאמת שהוא שטות גדול שבהיותו יכול להיות מחשב מחשבות טהורות ליראה ולאהבה וכדומה שהן מצות דאורייתא ומקבל עליהן שכר, מפנה לבו לבטלה או מהרהר הרהורים רעים שיענש עליהם, על זה נאמר (ויקרא יג) 'אותי עובד מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים'. והן אמת כי יצר לב האדם רע ואין אדם שליט ברוח, אבל על כל פנים חיובא רמא להתחזק להתחיל מחשבות רעות וזרות במחשבות טהורות ולהרגיז יצה"ט על יצר הרע אפי' אלף פעמים ביום, ויקבל שכר טוב בעמלו שמסייעין אותו מן השמים, ובכל פעם כשיזכור אשר לא טוב עושה שמפנה לבו לבטלה או בהרהורים רעים, ידמה כמי ששוקע בטיט היון ומתחזק לצאת, ולבו למו אב יצק הושיעה אדוני המלך הצילני מטיט.

רעות הצילו, הן גלויות לו, הן נסתרות ממנו, ויאועל דרך שאמרו (מה לז) אין בעל הנס מפיר בנסווי, הן שבאו עליו ונצול, הן שהיו מעתדות ולא באו עליו, על הכל חייב אדם לתן אל לבו ולאהב את בוראו אהבה עזה:

עיקר טובת השי"ת היא ברוחניות

וכך הטובות האלו הכל המה נגד טובת הנפש, אשר היא טובה גדולה באמת, אין ערך אליה. על זאת ישמח ישראל בעשיו, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכנו, וקדשנו במצותיו, ובחר בנו לשרתו ולברך בשמו, אשר באמצעות דברים אלו נזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לחיי העולם הבא, אשר היא טובה גדולה, עד שאמרו (אבות פ"ד מ"י) יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. וזה יחשב בהיותו עובד על מנת לקבל פרס, אבל כאשר יגיע למדרגת היות כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס (ספ"א מ"א) י, אז ישמח יותר ויותר על אשר זכה להיות עבד למלך רם ונשא,

הודאה ואהבה על הצלה מן הצרות

ואם עברו על ראשו רעות רבות וצרות, ונצול מהם, חייב לאהב לאל הפודה ומציל ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה. וכל שפן וקל וחמר אם גמל הקדוש ברוך הוא עמו חסד, שעינו לא ראה רעה, ונצול מן הרעות המעטדות לבוא עליו והמתרגשות לבוא בעולם, שנמצא שגבר עליו חסדו יתברך. ויועל זה אמרו (דנ"ר ז ל) 'כל הנשמה תהלל יי' (מל"ס קי ו), שעל כל נשימה ונשימה חייב להלל יי'.

אהבת השי"ת מתוך ההתבוננות בחסדיו

ויאמר נא ישראל, במה נקדם ה' נפך לאלקי מרום, אשר גמל עמנו טובות עד אין חקר ועד אין מספר, ובהיותנו עומדים ומכעיסים לפניו, לא כחטאינו עשה לנו ולא כעונותינו גמל עלינו. ואל יזוז ממחשבתו הנסח שאנו אומרים בשבח 'נשמת כל חי', ואלו פינו מלא שירה פים וכו', ברעב זנתנו ובשבע פללתנו, מחרב הצלתנו וכו'. ויחשב בפרטי פרטות כמה וכמה טובות היטיב עמו מיום היותו ברחם אמו ומכמה

ביאורים

הן מצרות הידועות לו והן מצרות שלא ידע מהן כלל. לא. מי שאירע לו נס אינו מכיר בניסו כיון שהשי"ת מצילו מן הצרה עוד בטרם נכנס אליה כלל. לב. הטובות והחסדים בגשמיות וענייני העוה"ז, אינם חשובים מאומה לעומת חסדי השי"ת עם ישראל ברוחניות. לג. אין טובה שדומה לה. לד. ע"פ הכתוב בתהלים (קמט ג). לה. ע"פ ברכת התורה. לו. ע"פ הכתוב בדברים (י ט). לז. ע"פ תפילת ובא לציון. לח. כשדרגתו נמוכה ועובד את השי"ת כדי לקבל שכר ולא לשם שמים. לט. ויעבוד את השי"ת לשם שמים ושלא על מנת לקבל שכר.

כז. ע"פ הכתוב בדברים (לז ט). כח. אם לא באו עליו צרות כלל, קל וחומר שיש לו להודות להשי"ת, שהצילו מן הרעות עוד בטרם באו עליו. כו. 'נשמה' מלשון נשימה, שיש לאדם להודות להשי"ת על כל נשימה. כז. ע"פ הכתוב בתהלים (קמט ג). כח. ע"פ הכתוב במיכה (ו ו), ובמצודת דוד: הנה באמת הרבה טובה עשית עמדי, ובמה אתרצה לבוא לפני ה', ובמה אהיה כפוף ומוכנע לאלהי מרום, רצה לומר מהו התשורה שאביא לו. כט. ע"פ הכתוב בתהלים (קג י). גם כאשר חטאנו, השי"ת לא הענישנו כמידת הדין אלא ריחם עלינו בחסדו. ל. הצילו

ציונים

תהלל יי', שחייב אדם להלל על כל נשימה ונשימה, שנצול מחולאים רעים ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם, ואלו פינו מלא שירה וכו' לא נספיק להללו.

ויא ע"ל דרך שאמרו. בגמרא: דרש רב יוסף, מאי דכתיב (ישעיה יב ה) 'אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני', במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן, התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר 'ישוב אפך ותנחמני'. והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (מל"ס עז יט) 'עושה נפלאות (גדולות) לבדו ובורך שם כבודו לעולם', אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו.

ויועל זה אמרו. במדרש: 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך', מהו 'בכל לבבך ובכל נפשך', בכל נפש ונפש שברא בך, אמר רבי מאיר, על כל נשימה ונשימה שאדם מעלה חייב לקלס את יוצרו, מנין, שנאמר (מל"ס קי ו) 'כל הנשמה תהלל יי' וראה מה שכתב רבינו (עין נט): אמרו רז"ל על פסוק 'לעושה נפלאות גדולות לבדו', שאין בעל הנס מכיר בניסו, שהרי כמה בני אדם סובלים יסורים קשים ומכות גדולות וחולאים רעים ונאמנים, ואם עושה להם נסים וניצולים, ימלא פיהם תהלות, 'וידו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם', ועל אחת כמה וכמה, טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו, כשנותן לנו בריאות השקט ושלווה אין שום פגע רע. ועל זה אמרו 'כל הנשמה

מה נעשה יקר וגדולה יי לאיש שפל אנשים יי
אשר המלך חפץ ביקרו יי, ובחר בו לעמד לפניו
לשירתו יי, אף שהוא בשר ודם טפה סרוחה יי
פמחה. על אחת כמה וכמה פמה מעלות טובות
למקום עלינו, עד מקום שאין יד שכלנו מגעת,
גדל הטובות שגמל עמנו בוראנו, יוצרנו ועושנו:

שמחה בחיי העוה"ז שיוכל לעבוד בהם את השי"ת

ולפי האמת, ויזמה שיש לשמח על טובות
העולם הזה ועל ההצלחות מן הרעות הוא,
כי באמצעות החיים והטוב נוכל להגיע אל

אים ונורא, אשר לגדלתו אין חקר, ובחר בנו
מכל העמים ומכל צבא המרום יי, וחשק בנו
ואהב אותנו יי, וינורצה הקדוש ברוך הוא לזכות
את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות (מכות
ג:), וחפץ באהבתו עם היותנו אדם להכל דמה יי,
זו טובה גדולה שאין פמחה, לאשר יעמיק לחשב
בגדלת הבורא, וינגדו בשפלות האדם יי, מתוך
כך יפיר וידע, כי טובה גדולה היא שבחר בנו
וקרבנו לעבודתו, ויזעזע כי באמת אמרו (טו פ"ד
מ"י) יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים
בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. וידמה בדעתו,

ביאורים

בו ממש. מד. כאשר יתבונן ויעמיק במחשבתו בגודל
ורוממות השי"ת לעומת שפלותו של האדם. מה. ע"פ הכתוב
באסתר (א. 2). מו. ע"פ הכתוב בדניאל (ד. 7). מז. ע"פ הכתוב
באסתר (ו. 1). מח. ע"פ הכתוב בדברים (י. 16). מט. ע"פ
המשנה באבות (פ"ג מ"א). נ. ע"פ הגדה של פסח.

מ. ע"פ הכתוב בתהלים (קמ"א). מא. בחר בישראל מכל
האומות ומכל המלאכים. מב. כמו שנאמר (דברים י טו) 'רק
באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בורעם אחריהם ככם
מכל העמים כיום הזה'. מג. ע"פ הכתוב בתהלים (קמ"ד),
ובמצודת דוד: הלא הוא דומה אל ההבל היוצא מן הפה שאין

ציונים

דרך זה יאהב ימי חייו, כי בהם יקנה עבודת הבורא ברוך הוא,
ויראתו הטהורה ואהבתו, ויקנה צידה בעולם הזה, אשר יביא
אותה לעולם הבא, ויקנה בעולם ובימים הכלים עולם הקיים,
תענוג אשר לא יפסוק לעולם ולעולמי עולמים. ותמיד יירא מן
המות, כי שמא עדיין לא הגיע לתכלית השלימות אשר בכחו
להגיע, ובכל יום ויום יוסיף אהבה ויראה למקום. אבל חיים
שאינן בהם יראת ה', אין זה נקרא חיים. ויקרן וימאס בחיים
שהם נגד הבורא יתברך, כענין שנאמר ברבקה (גלגלית טו)
קצתי בחיי מפני בנות חת אם לוקח יעקב אשה מבנות חת
כאלה מבנות הארץ למה לי חיים. לכן, במקום שיש חילול
השם, לא יחוס על חייו, ותמיד יהא לבו נכון למסור עצמו על
קידוש השם בכל המצוות בקלות ובחמורות.

ובדברי רבינו (עין מ"ט): והנה מצד אחד היה ראוי לאדם
שימאס בחיי העוה"ז שהוא עולם היגון והאנחה ואפי'
טובותיו אינן טובות כי המה הבל, אמנם מצד אחר ראוי להיות
חפץ חיים אוהב ימים בעוה"ז יותר מחיי העוה"ב, שהרי אמרו
יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי
העולם הבא, כי טוב לנו עבוד את בוראנו ועשות נחת רוח
לפני כסא כבודו אפילו שעה אחת מכל חיי העולם הבא, וזה
לא יושג אלא בחיי העולם הזה כי ימי העולם הבא הם ימים
שאין בהם חפץ לא זכות ולא חובה, על זאת יתפלל כל חסיד
בחופת בניו ולראות בנים לבניו וכדומה כי הכל הבל, ואי משום
הא לחוד יותר טוב היה להיות בעולם האמת, ויפה שעה אחת
של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, וכבר פירשו
המפרשים קרא דכתיב (הפסל לז יג) 'מי האיש החפץ חיים אוהב
ימים לראות טוב' שהוא רוצה לומר מי זה דל ונבזה שחפץ
בחיים כדי לראות טוב על דרך 'מי הפלשתי הערל' (שמואל א' ח
ט), רק מה שחפץ בחיים יהיה דוקא לעבוד את בוראו ולעשות

וינורצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל. במשנה:
רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא
לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה
מ"ב) 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר'. וברש"י: לזכות
את ישראל, כדי שיהו מקבלין שכר במה שמונעין עצמן מן
העבירות לפיכך הרבה להן שלא היה צריך לצוות כמה מצוות
וכמה אוהרות על שקצים ונבלות שאין לך אדם שאינו קץ בהן
אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשין מהן.

ויזעזע כי באמת אמרו. ראה מה שכתב רבינו (עין הפסל):
וראו לכל אדם להתחזק ולהעמיק במחשבות טהורות
להבין ולהשכיל, שכל תענוגי העוה"ז הבל המה מעשה
תעתועים בין רגע היה ובין רגע אבד, ולא יהא רודף ונמשך
אחריהם. ואפילו אם יודמן לו שום הנאה כגון ריוח ממון וחין
יטעם לאכול מאכל טוב או מלבוש טוב וכדומה, תיכף ייביל
אותה הנאה ויאמר אם כך אני נהנה מדבר זה שהוא הבל וריק,
על אחת כמה וכמה תהיה הנאה העוה"ב אשר צדיקים יושבים
ונהנים מזיו השכינה שהיא הנאה גדולה עד אין חקר, שאין
אנחנו יכולים לצייר אחד מני אלף כל עוד נפשינו בגופינו, ויותר
ויותר עאכ"ו צריך שתהיה הנאת אהבת השי"ת וקיום מצותיו,
כי יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי
העוה"ב ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי
העוה"ז, ומתוך כך לא יבטל תורה ומצוות כדי לימשך אחר
הנאות העוה"ז ואם יתן את כל הון ביתו באהבה בזה יבדו לו.
וידן מה שיש לשמוח על טובות העולם הזה. ראה בארחות

צדיקים (שער הפסל): ואהבת אורן ימים תהיה על דרך
זה, שיאהב ימי חייו לא עבור שיאכל וישתה ויהנה בימי חיי
חבלו, אף יחשוב, מלאכת התורה והמצוות מרובה, ואם הייתי
חי כפליים וכפלי כפליים, לא הייתי יכול להשלים חק התורה
ולהשיג מעלות התורה, אשר בהן יתרצה עבד אל אדוניו. ועל

מְסִיעִים אוֹתָנוּ לַעֲבֹדֶת ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ". וְזֶה פִּנְתָּ
אֶמְרָנוּ בְּשִׁבְחָה 'נִשְׁמַת כָּל חַי' אַחֵר אֶמְרָנוּ 'וְאֵלֹ
פִּינוּ מִלֵּא שִׁירָה פִּימ' וְכו', 'עַד הִנֵּה עֲזָרוֹנוּ
רַחֲמִיךָ, רוּצָה לִזְמֵר, וְיִזְוֶאת שְׁמִחָתָנוּ עַל כָּל
הַטּוֹבוֹת וְהַצֵּלָה מִן הָרָעוֹת, עַל פִּי 'עֲזָרוֹנוּ רַחֲמִיךָ'
לַעֲבֹדָתְךָ":

הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה, שֶׁהִיא לַעֲבֹד אֶת בּוֹרְאָנוּ. וְזוֹ
רַעַת הַמּוֹת וְהָרַע, שְׁמוֹנִיעִים אוֹתָנוּ מֵעֲבֹד אֶת
בוֹרְאָנוּ, שֶׁבָּלָאוּ הָכִי דָא וְדָא אַחַת הִיא, כִּי
יִמְנוּ פָּצֵל עוֹבְרִי, וְהָרַעוֹת וְהַטּוֹבוֹת שֶׁל הָעוֹלָם
הִנֵּה הֶבֶל הֶמָּה, הֶבֶל הֶבְלִים הֶבֶל הֶבְלִי, וְיִזְרֵק
שְׁאָנוּ חֲפָצִים בְּחַיִּים וּבְטוֹב, בְּאֶשֶׁר נִרְאָה לָנוּ שֶׁהִם

ביאורים

ימיו עוברים מהרה כצל הזה שאין עומד זמן רב במקום אחד, כי כאשר ינטה השמש עובר הוא ממקומו. נה. ע"פ הכתוב בקהלת (6 ב). נו. כל רצונו בחיי העולם הזה הוא רק כדי לעבוד בהם את השי"ת. נז. התיבות 'עד הנה עזרונו רחמיך' נסובות על מה שאומרים קודם לכן 'אלו פינו מלא שירה כים', שאנו מודים להשי"ת על כך שזכינו לעובדו ולשבחו.

נא. אין לשמוח בטובת העולם הזה מצד עצמה, אלא מצד מה שעל ידה יוכל לעבוד את השי"ת שהיא עיקר הטובה. נב. עיקר הרע במיתה אינה מאיבוד חיי העולם הזה והגשמיות, אלא שאחר מותו האדם אינו יכול לעבוד עוד את השי"ת. נג. אצלם עבודת השי"ת אין כל תועלת בחיי העולם הזה. נד. ע"פ הכתוב בתהלים (קמז ד), ובמצודת דוד: 'כצל עובר',

ציונים

עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעם וכו'. נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר אם עברתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו, משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייתב לך לעולם שכולו טוב, ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא.

ויזו זאת שמחתנו על כל הטובות. ראה ברבינו יונה על הרי"ף (נרכות יג): 'על שאנו מודים', פירוש על שזכינו להודות לך, ע"כ. ובתפארת שלמה (פר נשאל): לפרש הפסוק בתהלים (סג ד) 'כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך' וגו', פירוש שהאדם צריך לתת שבח והודיה על זה גופא, אשר זכה לזה שיהיה משבח ומפאר להבורא ב"ה, כי חסד זה גדול מכל החיים והחסדים אשר האדם זוכה 'שפתי ישבחונך'. וזה גם כן מה שנאמר (סס קמה ט-י) 'טוב ה' לכל ורחמי על כל מעשיו, יודוך ה' כל מעשיך', פירוש זה הרחמנות מכל מעשיו, 'יודוך' וגו', שנתן לאדם רשות להודות לו. וזהו שאומרים בברכת ברוך שאמר קודם פסוקי דזמרה 'האל האב הרחמן המהלל בפה עמו', זה בחינת 'אב' וקודם כל הרחמנות, אשר הוא 'מהולל בפה עמו' וכו'. וזהו שאומרים בתפלת מודים 'על חיינו המסורים בידך כו' ועל כולם יתברך כו' ומסיים הטוב שמך ולך נאה להודות', על זה גופא ההודאה, שאנו זוכים להודות. וכזה נשמע מפה קדוש הרב אדומ"ו מו"ה דוב בער ז"ל בפירושו הפסוק (ישעיה סא י) 'שוש אישיו בה' ותגל נפשי באלהי', שמוה 'שוש', היינו שמחתי, מה שאוכל 'אישיו בה', שאוכל להביא שמחה בהשי"ת ב"ה.

וראה עוד באור החיים (דברים יא ט): 'את הברכה אשר' וגו', ואמרו 'את', להעיר כי מלבד הברכה המושגת מדרך ה', עוד לו עמה יעוד הטוב, והוא 'אשר תשמעו', כי השמיעה בתורה הוא תענוג מופלא ומחיה הנפש, כאומרנו (ישעיה נה ג) 'שמעו ותחי נפשכם', והמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב לנותן מתנה טובה מופלאת, ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה.

נחת רוח לפני כסא כבודו, המעמיק בזה ישתדל מאד להוציא כל חיינו בעבודת השם יתברך שמו ובכל דרכיו ידעוהו ויהיו כל מעשיו לשם שמים, ויחוס מאד על הזמן אשר הוא חי שלא להוציאו לבטלה כי הוא יקר הערך מכל חיי העולם הבא, וגם מטעם זה חיובא רמיא על כל איש לשמור בריאותו ולהשמר מאד לנפשו כדי שלא יאבד טובה הרבה שיוכל לקנות בשעה אחת של חיי העוה"ז, ומי שאינו נשמר מכל דבר רע מתחייב בנפשו ועתיד ליתן דין וחשבון על כל איבוד הזמן שגורם.

ויזו רק שאנו חפצים בחיים ובטוב. ראה רמב"ם (משנה פ"ט ס"ב): מאחר שנודע שמתן שכון של מצות והטובה שזוכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא וכו', והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת וכו', מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע ורעב ומלחמה ושלום ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אמת היו ויהיו, ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן, ובזמן שאנו עוברים עליה תקראנה אותנו הרעות הכתובות, ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכון של מצות, ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות, אלא כך הוא הכרע כל הדברים, הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא, וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה, זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד, שישיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלום ורובי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שזוכה לחיי העולם הבא וכו'. וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן וכו', שדיין האמת יסיר מן העוברים כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט, ומביא